

az elvont lírai szépségű megírásmód, hanem az érdekesebb stílus és valami furesán gúnyolódó hang, amelytől az elsőszemélyben beszélő hős a «kiadatlan szerző» magát sem kíméli.

A történet itt se sok. A hős úgy-nevezett «könnyelmű fiatalember», aki adósságot csinál, él, okos, tehetséges és egy kicsit gúnyolódó. Az életét nem tudja megváltoztatni, de mert belép a sorsába egy szépnek és tisztának hitt szerelem, meg akarja változtatni, illetve szeretné ha megváltozna. Ezért várja, hogy az olaszok is beavatkoznak a háborúba és akkor, ott kinn a fronton, önként adódik majd a *tabula rasa*, amire igazabb életet lehet írni. Lényegében mosdóvíznek hiszi a háborút, testi penitenciának, miközben orkánnak nevezi és valójában az is. A reménységét azért beváltja ez az orkán. Egészen idegenné törli addigi életének emlékeit, de azt is szétrombolja, amit szeretett volna átmenteni az innesső partra, a szerelmét és az életkedvét. Ettől kezdve magában lézeng az örökölt birtokon, amíg, — hogy az eszelős, paralitikus nagybácsit a szobában tartsa — diktálni kezdi az öregnek a regényt úgy, ahogy az első oldal első soraival kezdődik.

A regény lényege, életetője és mozgatója a háborút követő új világ és új fiatalság problémája. Gino Rocca erre a problémára kérelmelhetlenül egy választ ad: a háború a szakadék, azontúl másfajta ember következik, ebbe a generációba pedig már nem tud beleolvadni az, aki élte a háborút. Még akkor sem, ha fiatalon került ki az «orkánba», mert a háborúból csak öregen lehetett visszajönni.

Mind a két könyv mint véglegesen elhitt természetes határvonalat vesz a háborút, nem úgy, mint nálunk szokás. Aki a mai olasz irodalomra gondol, annak féltősen jutnak eszébe baloldali és baloldalibb propaganda-regények: hátha ugyanez történik itt jobboldali részről? Furcsa. Ebből a

szempontból is kiváló ez a két könyv Mert azzal szolgálja a fascizmus, az új generáció hitét, hogy a régi generációt megmutatja. És nem holmi támadó fiatalok mutatják ezt más életfelfogásúaknak, energiátlanabbaknak, hanem magukról ítélik meg egy generáció tagjai. Objektíván és szigorúan: félrevonulásra ítélve önmagukat.

Szabó Zoltán.

Tomesányi János. Lengyelország. Vázlatok és tanulmányok. (1932. Studium kiadása, Budapest.)

Tomesányi János könyvében felpanaszolja, hogy a művelt magyar olvasónak is mennyire tökéletlen ismeretei vannak a lengyel államról és társadalomról, kultúráról, politikai és gazdasági életről — ha egyáltalán vannak ilyen ismeretei. Ezt a jogos panaszt kiterjeszthetjük az egész kelet-európai régióra, melyhez a politikai vonzás és taszítás életbevágó viszonylatain felül a gazdasági, élet- és kultúrközösség sorsszerű kapcsolatai fűznek bennünket. Az embernek ellenségeit talán még jobban kell ismernie, mint barátait. Példát vehetünk ebben a tekintetben az olyannyira elzárkózott franciáktól, akik a világháború előtt a reváns évtizedeiben tőlük merőben szokatlan élelnek érdeklődést tanúsítottak a német világ szellemi és anyagi jelenségei iránt. Önmagunk megértése és problémáink egyetemesebb szemszögből való áttekintése miatt is valószínűleg, hogy minél alaposabban megismerkedjünk a kelet-európai területekkel. A társadalmi tagozódás és szociális kérdés, történeti fejlődés és életmód, életforma rokonságánál fogva nem egy, a látszat szerint kizárólagosan magyar problémára csak így kapunk kielégítő feleletet.

A magyar-lengyel testvériségről, sorsközösségről, egymásrautaltságról a legtöbb emberben dereng valami, anélkül, hogy számot tudna adni ennek a sorsközösségnek és egymásrautaltság-

nak természetéről. Ez a sorsközösség egyformán dinamikus és sztatikus: a történelmi *fejlődés* és a társadalmi *rend* közössége. Mind a két ország a nyugati kereszténység végvára az ortodoxiával, sőt egy időben a pogánysággal szemben. Mind a kettő közös ellenségekkel, hatalmasabb birodalmakkal szemben — német, orosz és török — küzdi ki és védi meg nemzeti önállóságát. Mind a kettő évszázadokon át idegen uralom alatt raboskodik és mégis megőrzi nemzeti egyéniségét. Történelmi életükben egyformán döntő szerepet játszik a nemzetiségi kérdés. De nem kevésbé fontos a társadalmi tagozódás közössége: a nemesség az államalkotó osztály, a polgárság idegen — egyformán német és zsidó —, a parasztság, mint egész Keleteurópában, a jelen és a jövő sorsdöntő rétege, kovásza. Úgy társadalmi, mint gazdasági szempontból az agrár probléma mindent megelőz. Tomcsányi könyvéből megtudjuk, hogy Lengyelország lakosságának ma is 66%-a foglalkozik őstermeléssel és csak 14%-a iparral és bányászattal.

Tomcsányi Jánost, akinek a legkiválóbb lengyel írók magyarra fordítását köszönhetjük, elismerés és hála illeti, hogy könyve céljául tűzte ki: Lengyelország megismertetését a művelt magyar közönséggel. Ennek a célnak a mű egészen kiválóan és hézagpótlóan felel meg és tanúságot tesz szerzője többévtizedes személyes tapasztalatainak és tudományos bűvárkodásainak minden részletbe behatólól fölényes biztosságáról. Már a munka alcíme is mutatja, hogy Tomcsányi nem szándékozott összefoglaló művet írni Lengyelországról s így természetes, hogy sok érdekes és fontos problémáról, többek között a társadalmi tagozódásról, a parasztság, nemesség és polgárság életéről, a lengyeliség etnikumáról, a szociális kérdéssről, a vallási életről, a zsidókérdéssről, a politikai ellentétek okairól, a pártviszonyokról

alig tudunk valamit. Részletes képet kapunk viszont az irodalomról és művészetéről, a gazdasági életről, a magyar-lengyel történelmi kapcsolatokról, a közoktatásügyről, a lengyel nők politikai szerepéről és Lengyelország legújabb történetéről, különösen Pilsudszki jelentőségéről. Az irodalomról szóló fejezet kevésbé sikerült, kissé igénytelen felsorolás, amely egyetlen íróról sem ad plasztikus, életteljes képet, hanem ehelyett fölösleges teljességre törekszik. Sokkal sikerültebb a művészi fejezet.

Érthető, hogy szerzőnk a lengyeliség iránti rajongó szeretetében nem von elég éles határvonalat a nagyszerű célkitűzések és a kevésbé nagyszerű valóságok, a «papírforma» és a realitások között. A közoktatásügyről szóló érdekes fejezet azt a hitet keltheti az olvasóban, hogy Lengyelország ezen a téren legalább is a legelőrehaladottabb nyugati államokkal egyenlő színvonalon áll és utalás sem történik arra, hogy alig van néhány európai állam, ahol az analfabéták száma nagyobb lenne, mint Lengyelországban. Ezzel függ össze a lengyel ellenséges — bolsevizmus előtti — orosz kultúra egészen szükségtelen lebecsülése. Éppen Tomcsányinak kell tudnia, hogy egy ország kulturális teljesítménye mennyire nem áll mindig egyenes arányban az analfabéták számával. A történelmi kontrasztokat általában a szerető rajongás túlélesre festi, különösen túlzott az osztrák uralom sötét beállítás. Egy ilyen mondat pl. a kellő mérséklet hiányára vall: «A népet (t. i. az osztrákok) iszonyú adókkal terhelték és csak Galiciában 50 millióval többet kellett fizetnie, mint amennyit korábban az ország pusztulása előtt az 1791.-i új alkotmány értelmében fizetett volna». Az 1863 utáni orosz jobbagyfelszabadítást sem lehet egyszerűen gáztettnek minősíteni, ha ártott is a lengyel nemesség érdekeinek. Igen érdekes és tanulsá-

gos, sok tekintetben a magyar viszonyok analógiáját mutatja a németek térhódításáról szóló fejezet. Ez azért is fontos, mert a világpolitikai jelentőségű német-lengyel ellentétéről napilapjaink, melyek híreiket német forrásból veszik át, kizárólag német szempontból tudósítanak.

Magyar szempontból nem helyeseltethetjük Tomcsányi János állásfoglalását a lengyel nemzetiségi kérdésben. Egy nemzetnek, amely egyelőre túrni kénytelen, hogy népességének egy része idegen államok elnyomott nemzetiségét alkossa, *minden* elnyomott nemzetiséggel, minden más nép önállósági törekvéseivel a lehetőség szerint azonosítania kell magát. Itt még az elnyomókkal való nemzeti szimpátia esetén sem szabad lényeges különbséget tenni. Tomcsányi szerint Lengyelországban, annak ellenére, hogy lakosságának legalább egyharmada nemzetiség, még sincs nemzetiségi kérdés. De akkor miért lázadoznak kétségbeesetten az ukránok a lengyel állam megalakulása óta a nem létező lengyel elnyomás ellen? A Tomcsányitól közölt lengyel nemzetiségi statisztikák sem látszanak sokkal megbízhatóbbaknak, mint az «utódállamok» hasonló célzatú összehasonlításai. Így pl. Tomcsányi szerint még most is több mint 200.000 lengyel él a litván állam területén s ő ennek alapján szinte csodálkozik azon, hogy a lengyelek nem ragadtak el még nagyobb területeket a litvánoktól. De az objektivitásáról közismert Aloiz Fischer bécsi statisztikus szerint Litvániának csak 70.000 lengyel alattvalója van.

Kissé hiányosak és egyoldalúak a szerző külpolitikai megállapításai és következtetései. Tomcsányi is elismeri, hogy noha Lengyelország területének nagysága és lakosságának száma szerint Európa egyik vezető hatalma kellene, hogy legyen, a valóságban mégse az. De ennek az «igazságtalanságnak» okaival mégsem ismerkedünk meg.

Egyáltalán nem történik utalás a lengyel államnak Franciaországgal való rendkívül szoros kapcsolatára és ennek a szövetségnek vagy inkább protektorátusnak messzemenő külpolitikai következményeire. Tomcsányi szerint Lengyelország az 1920-as győzelmes háborút egyedül vívta meg Európa védelmében. Ám tudjuk, hogy az alig feltámadott lengyel államot szinte kizárólag az entente látta el pénzzel és hadianyaggal és hogy az egész lengyel hadjárat a francia vezérkar közvetlen asszisztenciájával ment végbe. A gdyniai kikötő leírásánál Tomcsányi is utal a nyugatról érkező hadianyagokra.

Lengyelországnak a hagyományos lengyel-magyar barátsággal meglehetősen ellenkező külpolitikai magatartása Magyarországgal szemben érthetően homályba van burkolva. Ez a külpolitikai tájékozódásra törekvő olvasót téves illúziókba ringathatja. Pedig az igazság itt napnál világosabb. Lengyelországot a német veszély kényszeríti a csehekkel, az orosz veszély pedig a románokkal való együttműködésre és ez a kényszer — az orosz-lengyel meg nem támadási szerződés ellenére — még hosszú ideig fenn fog állni. A két nemzet történeti, társadalmi, gazdasági helyzetének minden közössége ellenére túlzottan tartjuk szerzőnek azt a megállapítását, hogy a magyarság sorsa Lengyelország fennállásától függ.

Ezek a hibák, ha egyáltalán hibáknak nevezhetők, a szeretet és nem az ismerethiány tévedései és mit sem vonnak le a könyv kivételes értékéből. Kívánjuk, hogy Tomcsányi minél előbb egy nagy összefoglaló lengyel monográfiával ajándékozza meg a magyar tudományos irodalmat. Meg kell említeni a könyv szép kiállítását, különösen a rendkívül gazdag képanyagot, mely méltóan egészíti ki a szöveget.